

Професійна освіта : педагогіка і психологія. Польсько-Український журнал. Ченстохова-Київ. — 2003. — [вип. IV]. — С. 501—514. 2. Гуревич Р. С. Використання інформаційних технологій у навчальному процесі (з досвіду роботи експериментального педагогічного майданчика у ВПУ № 4 м. Вінниця) / [Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Бадюк Ю. В., Шевченко Л. С.]. — Вінниця : ТОВ “Діло”, 2006. — 296 с. 3. Козяр М. М. Проектування та створення інформаційного освітнього середовища навчального закладу: навчально-методичний посібник / [Козяр М. М., Ткаченко Т. В., Шевченко Л. С.]. — Львів : Вид-во “СПОЛОМ”, 2008. — 186 с. 4. Новиков С. П. Применение новых информационных технологий в образовательном процессе / С. П. Новиков // Педагогика. — 2003. — № 9. — С. 32—38. 5. Хуторской А. В. Современная дидактика : учебник для вузов / Хуторской А. В. — СПб : Питер, 2001. — 544 с. — (Серия «Учебник нового века»). 6. Learning Technology, Special issue : Learning objects metadata : implementations and open issues [Електронний ресурс] // Vol. 5, Issue 1, January 2003. — Режим доступу : — http://ltf.ieee.org/learn_tech/issues/january2003/index.html.

Л. С. Шевченко

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

У статті розглянуто особливості організації методичної роботи в умовах розроблення та впровадження інформаційного освітнього середовища навчального закладу, методику проведення мультимедійних лекцій та відео конференцій.

Л. С. Шевченко

ОСОБЕННОСТИ МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННОГО ПРОСТРАНСТВА

В статье рассмотрены особенности организации методической работы в условиях разработки и внедрения информационной образовательной среды учебного заведения, методика проведения мультимедийных лекций и видеоконференций.

L. S. Shevchenko

SPECIAL FEATURES OF METHODOICAL WORK ACCORDING TO THE INFORMATION SPACE

Special features of organization of methodical work under conditions of development and introduction of information and educational space of higher educational establishment and methods of creating of multimedia lectures and videoconferences are described in the article.

Стаття надійшла до редакції 01.06.2010

УДК 37.048.4

*Шевченко А.
м. Київ, Україна*

ОСОБИСТИСНЕ ЗРОСТАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В ПРОЦЕСІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ

Серед багатьох питань, які доводиться вирішувати старшокласникам найважливішими є питання особистісного та професійного самовизначення. Тобто, головною проблемою періоду ранньої юності, є вибір майбутньої професійної діяльності. Від особистісної активності залежить чи буде цей вибір усвідомленим власним рішенням, чи молода людина повністю залежатиме від думки інших: батьків, друзів, близького оточення тощо. У зв'язку з цим виникає потреба зрозуміти себе, свої можливості та своє призначення щодо майбутньої сфери діяльності.

Отже, основним соціальним завданням у юнацькому віці є вибір професії, соціальне та особистісне самовизначення. Саме у юнацькому віці, процеси самовизначення мають глобальний характер, детермінуються внутрішніми закономірностями розвитку особистості, потребою у самореалізації.

У більшості теоретичних праць стверджується, що у психологічному плані юність вирішує задачі завершального самовизначення особистості та її інтеграції у спільність дорослих людей. За Д. Б. Ельконіним – це процес самовизначення, за І. С. Коном – побудова життєвого плану, за А. Маслоу – процес самореалізації та індивідуального розвитку [1, 173]. Тому, процес і результат вибору особистістю своєї позиції, мети і засобів самоіснування в конкретних обставинах життя є сутністю процесу самовизначення. Як зазначає В. Ф. Сафін, механізми самовизначення – це процеси узгодження внутрішніх умов і принципів індивідуальності з обраною метою, з одного боку, і зовнішніми обставинами її реалізації – з іншого. Результатом цих процесів є сформована програма дій і поведінки особистості у напрямку вибору майбутньої сфери діяльності [15].

Тому, зауважує О. І. Вітковська, з точки зору психологічного змісту, самовизначення особистості – є її активна внутрішня діяльність, спрямована на власну самореалізацію і особистісне зростання, яке реалізується через її самопізнання, розвиток самосвідомості, розв'язання внутрішніх протиріч, здійснення вибору майбутньої професійної діяльності [2].

Таким чином, сутність цього процесу полягає в активному виявленні і ствердженні індивідуальної позиції в проблемних ситуаціях, коли людина опиняється перед необхідністю альтернативного вибору і повинна приймати прагматичне рішення щодо свого майбутнього. Результатом самовизначення є визначення особистістю мети, напрямку і способу активності, які адекватні її індивідуальним особливостям, самоцінностям, здатності через цілеспрямованість самостійно реалізувати своє покликання [14, 216].

Проблема як особистісного зростання школярів, так і їх професійного самовизначення знайшла відображення у цілому ряді вітчизняних досліджень. Так дослідження Є. В. Єгорової, О. І. Вітковської присвячено проблемі індивідуального профконсультування [2; 3]. М. М. Захаров систематизував досвід роботи з питань організації та проведення профорієнтаційної роботи зі старшокласниками з метою їх особистісного зростання [5]. Є. О. Клімов приділяв увагу типізації професій [7]. Н. І. Литвинова працює над проблематикою мотивації учнівської молоді до свідомого професійного самовизначення [8]. Н. А. Побірченко розглядає проблеми процесу адаптації учнівської молоді до умов ринку праці [11]. В. В. Синявський працює над створенням та систематизацією професіограм різних типів професій [16]. Б. О. Федоришин займався методологією профорієнтації, також в цій проблемі працювали Г. С. Костюк, П. А. Шавір, І. П. Маноха [17; 6; 18; 9].

Аналіз наукових джерел, також свідчить, що теоретичні підходи до розуміння професійного самовизначення відрізняються різноманіттям. Перший підхід до поняття професійного самовизначення умовно можна позначити як віковий. Професійне самовизначення включається в контекст вивчення закономірностей вікового розвитку

(І. С. Кон). Другий підхід до поняття професійного самовизначення розглядається в контексті аналізу професійного становлення особистості, розроблення проблем формування людини як суб'єкта професійної діяльності й самосвідомості професіонала (Е. А. Климов та ін.) Третій підхід виражений в інтеграції вікового і професійного підходів, на основі чого поглиблюється розуміння проблем професійного розвитку і побудови життєвого шляху (М. Р. Гінзбург, Е. А. Климов та ін.).

В той же час, вчені дотримуються єдиної точки зору, що професійне самовизначення – не просто одноразовий вибір професії, це тривалий пошук та самопізнання, і його логічно розглядати як одну із сторін цілісного життєвого індивідуального самовизначення. Професійний вибір є ключовим моментом соціального становлення особистості, орієнтація на певну соціальну позицію, що передбачає усвідомлення свого минулого, сучасного і майбутнього. Така «соціально-професійна» орієнтація формується на основі усвідомлення особистістю свого походження, реальних умов та обставин стосовно певної соціальної позиції і своїх можливостей змінити її, а також з перспектив розвитку суспільства і аналізу своїх можливостей у зв'язку з цими перспективами.

Отже, процес професійного самовизначення старшокласників пов'язаний з їх спрямованістю у майбутнє. Йдеться про сформованість властивостей, здібностей, потреб, які б дозволили молодій людині повною мірою реалізувати себе у праці. Якщо ці якості сформовані, то старшокласники мають необхідну психологічну базу для цілеспрямованого особистісного зростання у процесі свідомого професійного самовизначення.

Як зазначається у цілому ряді наукових джерел, професійне самовизначення це процес, що складається з ряду етапів, тривалість яких залежить від зовнішніх умов та індивідуальних особливостей особистості старшокласників. Індивідуальні особливості містять у собі психофізіологічні, характерологічні та пізнавальні особливості старшокласників. Для успішного професійного самовизначення старшокласників їм необхідно вміти виявляти та реально оцінювати свої здібності для подальшого навчання, тобто, володіти інформацією про вимоги до особистості тієї чи іншої діяльності та вміти враховувати свої можливості (відповідності) щодо обраної професії.

Тому, розглядаючи самовизначення як певну форму активності особистості, варто зазначити, що її результатом стає формування життєвої позиції особистості. Виходячи з її трактування, життєва позиція особистості, це її життєва лінія, сенс життя, що формують життєвий шлях особистості.

Саме готовність до діяльності для досягнення особистих і загальних цілей залежить від життєвої позиції особистості, її світоглядних установок, ідеалів і соціальних цінностей, в яких знаходять концентроване вираження основоположні принципи соціальної поведінки особистості.

Життєва позиція – це динамічна система важливих життєвих виборів (моральних, культурних, економічних тощо), які визначають місце особистості у суспільстві, у системі міжособистісних відносин, її ставлення до них, це узагальнюючий і обраний особистістю на базі її цінностей спосіб здійснення життя. Отже, саме життєва позиція, є фундаментом для формування життєвої стратегії та життєвого проекту особистості старшокласників.

Як вважають І. Г Єрмаков, Д. О Пузіков, життєва стратегія впливає на життєві цінності та принципи й є тим підґрунтям, яке визначатиме успішне професійне самовизначення, усвідомлений вибір сфери діяльності, особистісне зростання майбутнього фахівця будь якого профілю [4].

Отже, сукупність особливо значущих для професійного самовизначення особистості цінностей як зауважують О. І. Вітковська, Є. В. Єгорова, І. Г. Єрмаков, Н. І. Литвинова, О. Л. Мерзлякова, Н. А. Побірченко, Д. О. Пузіков, В. В. Синявський,

формують не лише життєву та професійну стратегію особистості, а й сприяють її особистісному зростанню при дотриманні таких принципів: творити власне професійне життя; усвідомлювати свої майбутні можливості та сприяти їх розвитку; бути активним та відповідальним при виборі професії та визначенні шляхів їх реалізації; ставити реалістичні цілі та досягати необхідного результату у процесі оволодіння майбутньою професійною діяльністю; визнавати помилки при професійному самовизначенні та цілеспрямовано працювати щодо їх усунення тощо [2; 3; 4, 37-41; 8; 10; 11; 16].

Отже, особистісне зростання майбутнього фахівця будь якого профілю являє собою таке утворення, яке включає систему взаємопов'язаних і узагальнених цілей, які ставить перед собою особистість, інтеграцію та супідрядність її мотивів, становлення стійкого ядра ціннісних орієнтацій. Це явище одночасно соціального і психологічного порядку, що пов'язане з питаннями самовизначення особистості: професійного «Ким бути?» і морального «Яким бути?» [14, 87].

Таким чином, професійне самовизначення розглядається у цілому ряді досліджень як органічна ланка цілісного процесу особистісного зростання старшокласників; процес самосвідомості й аспект особистісного самовизначення; особлива діяльність, що має різні цілі та зміст на різних вікових етапах; найбільш значимий компонент професійного розвитку людини та як критерій одного з етапів цього процесу; найважливіший період життєвого шляху; рушійна сила психічного розвитку в ранній юності та новоутворення цього періоду [2; 8; 10; 11; 12; 15].

На думку дослідників, особистісне зростання – це активний процес становлення, в якому особистість бере на себе відповідальність за своє майбутнє. Особистість, за Г. Олпортом, являється неперервною цілеспрямованою єдністю, яка зорієнтована на досягнення віддалених цілей, задач та ідеалів. Особистість завжди має можливості для подальшого зростання [13, 65].

На думку вченого, вплив на процес особистісного зростання старшокласників здійснює сила мотивації на досягнення успіху. Саме тому важливим є формування у старшокласників мотиву самоствердження (прагнення ствердити себе в соціумі), який пов'язаний з почуттям впевненості у собі. Цей мотив спонукає до досягнення успіху, подолання труднощів багато працювати для особистісного ствердження та досягнення мети. Мотивація до особистісного зростання є спонукальним фактором, який допомагає старшокласникам підсилити мотивацію до діяльності. Вироблення сталої структури мотиваційної сфери формує нові мотиви професійного та життєвого самовизначення. Зростає вміння оцінювати реалістичність і успішність виконання поставленої мети. Все це характеризує високий рівень особистісного зростання. В той же час, орієнтація старшокласників на майбутнє формує в їх свідомості вміння визначати цілі та створювати план дій щодо їх досягнення.

Таким чином, планування майбутнього стимулює розвиток готовності у старшокласників до відповідальності за своє майбутнє. В свою чергу відповідальність є невідемним атрибутом ідеальної моделі особистісного зростання людини, яка свідомо вибирає свій життєвий шлях, визначає особисту життєву орієнтацію, відповідає за свій внутрішній світ, усвідомлює почуття та потреби, діє у відповідності до них [13, 83].

При цьому, досягнення мети професійного самовизначення залежить не лише від волі та характеру особистості старшокласників. Для досягнення мети потрібно визначити для себе, до чого прагнути, а чого уникати та потрібно знати про свої переваги і недоліки. Планування свого професійного майбутнього допомагає визначитися з стратегією його досягнення.

Мета професійного самовизначення старшокласників – це формування здібностей, інтересів, схильностей та прагнень, особистісних властивостей та якостей особистості, а саме, спрямованості, здібностей, свідомості, почуття відповідальності, дисциплінованості, самокритичності, вміння ефективно працювати тощо. Внаслідок цього у старшокласників активується самопізнання (усвідомлення власних інтересів, схильностей, особливостей свого характеру та темпераменту), самооцінювання (порівняння результатів самопізнання з наявними уявленнями про професійні вимоги щодо обраної професії), та саморозвитку (цілеспрямоване самоформування в собі властивостей, необхідних для успішного виконання майбутньої професійної діяльності. Активне самовизначення старшокласників розкривається у пріоритеті досягненні ними поставлених цілей, перетворенні умов соціальної та професійної ситуації та їх врахування відносно поставлених цілей. В актуальній діяльності людини можуть домінувати або умови ситуації, або власні цілі, з чого можна зробити висновок про ступінь її активності в процесі самовизначення. Про пасивність особистості свідчать залежність людини від обставин, ситуації та цілей інших людей. Тобто, старшокласники, що здатні подолати несприятливі обставини на шляху втілення власних професійних намірів та характеризується високим рівнем активності в процесі професійного самовизначення, що є свідченням їх особистісного зростання.

Таким чином, в психолого-педагогічній літературі проблема особистісного зростання у процесі професійного самовизначення старшокласників тісно пов'язана з проблемою їх активності в умовах вибору майбутньої професії. Професійне самовизначення старшокласників це довготривалий процес розвитку їх ставлення до майбутньої професії та до самих себе як до потенційних суб'єктів професійної діяльності. В даному випадку старшокласники спроможні займати активну позицію: вони самостійно обирають професію і самі проходять період професійного навчання, самі будують свою власну професійну кар'єру, за допомогою реалізації власного інтелектуального та особистісного потенціалу. Особливість процесу професійного самовизначення полягає в тому, що цей процес триває протягом всього професійного, та часто всього життєвого шляху людини.

Професійне самовизначення старшокласників вимагає від них пошуку «своєї професії», яка б відповідала їх нахилам та можливостям. В процесі професійного самовизначення старшокласники займаються самоаналізом, самопізнанням та самооцінюванням власного хисту та ціннісних орієнтацій. Їх дії спрямовані на розуміння ступеня відповідності власних особливостей вимогам професії, яку вони обирають; на розвиток власних можливостей в процесі професійного навчання та підготовки з метою досягнення більш повної відповідності себе щодо обраної професії.

Отже, професійне самовизначення – це складний процес, невід'ємний від розвитку особистості в цілому. Лише у контексті розвитку особистості можливий повний аналіз психологічних основ вибору майбутньої сфери діяльності. Саме реалізація своїх можливостей, зазначає П. А. Шавір, яка втілюється у конкретних практичних і поведінкових формах, виступають, як внутрішні рушійні сили особистісного зростання старшокласників у процесі їх професійного самовизначення [18]. Вивчення та аналіз наукових джерел дозволяє визначити орієнтовну модель особистісного зростання учнів старшого шкільного віку у процесі професійного самовизначення, яка включає потребнісно-мотиваційні та змістовно-когнітивні складові. Про ступінь їх проявів свідчить активність самопізнання, яка проявляється у самостійності, наполегливості, ініціативності, допитливості, оригінальності мислення, працелюбності, життєтворчості, тощо; мотиваційно-ціннісна система, яка проявляється у прагненні досягнення мети та успіху, самовдосконаленні, самоствердженні, відповідальності, готовності до ризику, усвідомленні цілей, цінностей, принципів

життєдіяльності тощо; формування «Я-концепції», яка включає, впевненість у собі, особистісну самоповагу, адекватну самооцінку, наявності власного «професійного кредо», розуміння свободи вибору, стиль життєдіяльності, наполегливу працю, позитивну самопрезентацію.

Список літератури : 1. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук. – К.: Каравела, 2007. – 344 с. 2. Вітковська О. І. Дослідження психологічних факторів професійного самовизначення особистості в професійній консультації / Оксана Вітковська // Неперервна проф. освіта: теорія і практика. – 2002. – Вип. 1 (5). – С. 141-147. 3. Єгорова Є. В. Психологічні проблеми розвитку особистості в процесі набуття професії / Єлизавета Єгорова // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2007. – № 3. – С. 99-105. 4. Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Життєвий проект особистості: від теорії до практики: Практико-орієнтований посібник – К.: «Освіта України», 2007. – 212 с. 5. Захаров Н. Н. Професійна орієнтація школьників. – М.: Просвещение, 1988. – 272 с. 6. Костюк Г. С. Роль професійного самовизначення у формуванні особистості. / Професійна орієнтація учнів. – К.: Рад. школа, 1971. – С. 17-26. 7. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов-на-Дону, 1996. – 509 с. 8. Литвинова Н. І. Становлення мотивації розвитку особистості в процесі неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. [у 2-х ч.] / за ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – К., 2002. – Ч. 2. – С. 314-319. 9. Маноха І. П. Професійний потенціал особистості: досвід онтологічного дослідження. Автореф. дис. к. психол. наук: 19.00.07 / КДУ ім. Т. Г. Шевченка. – К., 1993. – 22с. 10. Мерзлякова О. Л. Професійне самовизначення старшокласників як впливовий чинник їх саморозвитку // Професійне самовизначення особистості в системі «людина – техніка»: еколого-аграрний напрям: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. – Кам'янець-Подільський, 2008. – С. 54-62. 11. Побірченко Н. А. Психологічний ресурс особистості в розвитку професійних досягнень / Н. А. Побірченко // Педагогічна і психологічна наука в Україні: [зб. наук. пр.]: до 15-річчя АПН України [у 5 т.]. – К., 2007. – Т. 5: Неперервна проф. освіта: теорія і практика. – С. 343-349. 12. Пряжников Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение. – Москва, Воронеж. – 1997. – 248 с. 13. Психологія особистості: Словник-довідник / За редакцією П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. – К.: Рута, 2001. – 320 с. 14. Психологічний словник / Авт.-уклад.: В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова; за ред. Н. А. Побірченко. – К.: Наук. світ, 2007. – 274 с. 15. Сафин В. Ф. Психология самоопределения личности: Учебное пособие. – Свердловск, 1986. – 142 с. 16. Синявський В. В. Актуальність профорієнтації у сучасних умовах ринку / В. В. Синявський // Стан та перспективи проф. орієнтації, профільного навчання та професійної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. / Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2002. – С. 151-154. 17. Федоришин Б. О. Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації: Дис...д-ра.пед.наук.: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – Київ, 1996. – 383 с. 18. Шавир П. А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности. – М., – 1981. – 95 с.

A. Shevenko

**PERSONALITY GROWTH OF SENIOR STUDENTS IN THE PROCESS OF
VOCATIONAL SELF-DETERMINATION: THEORETICAL APPROACHES**

Theoretical aspects of decision of the problem of vocational self-determination of senior students and their personality growth are discussed in the article. The essence of professional self-determination is revealed. The main attention is paid to the values that help personality growth of senior students.

А. Шевенко

ЛИЧНОСТНЫЙ РОСТ СТАРШЕКЛАССНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ИХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ.

В статье представлены теоретические аспекты решения проблемы профессионального самоопределения старшеклассников и их личностного роста. Показано сущность профессионального самоопределения. Основное внимание обращено аспекту, который помогает личностному росту старшеклассников.

А. Шевенко

ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В ПРОЦЕСІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ.

У статті представлено теоретичні аспекти вирішення проблеми професійного самовизначення старшокласників та їх особистісного зростання. Обґрунтовано суть професійного самовизначення. Основна увага приділяється чиннику, який допомагає їх особистісному зростанню.

Стаття надійшла до редакції 03.06.2010

УДК 378.011.3-051:021.1

*Бондар С.П.
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми. Сучасний учитель покликаний постійно підвищувати ефективність і якість наукової роботи, формувати пізнавальні інтереси учнів, уміння і навички самостійного поповнення знань, виховувати любов до літератури, до мистецтва слова.

Ці завдання під силу лише такому педагогу, який систематично поглиблює свою професійну кваліфікацію. Тому важливе місце в системі підготовки майбутнього вчителя відіграє бібліотека та її працівники. Основне їхнє завдання полягає в тому, щоб навчити майбутніх педагогів ще в стінах вищого навчального закладу (ВНЗ) швидко й чітко орієнтуватися у всезростаючому потоці інформації, розвивати читацькі інтереси. Бібліотека дає можливість студентам ознайомитися з різноманітною літературою: політичною, психологічною, філософською, тим самим сприяє розвитку світогляду молодих учителів.

Бібліографічні навички сприяють кращій орієнтації майбутнього вчителя в спеціальній літературі, допомагають стежити за новітніми надходженнями щодо методики